

Міністерство освіти і науки України
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Факультет спеціальної освіти, психології і соціальної роботи
Кафедра логопедії і спеціальних методик

Кваліфікаційна робота
магістра

з теми: **«ВИКОРИСТАННЯ ІГРОВИХ ПРИЙОМІВ ПІД ЧАС КОРЕКЦІЇ
ЗВУКОВИМОВИ У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ»**

Виконала здобувачка 2 курсу групи SoL3-M22z
ОП Спеціальна освіта (Логопедія)
спеціальності 016 Спеціальна освіта
спеціалізації 016.01 Логопедія
Оксана ПАНЧУК

Керівник: **Олексій ГАВРИЛОВ**,
кандидат психологічних наук,
професор

Рецензент: **Ірина РУДЗЕВИЧ**,
кандидат психологічних наук,
доцент кафедри психолого-медико-педагогічних
основ корекційної роботи

Кам'янець-Подільський – 2023

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ОРГАНІЗАЦІЇ ЛОГОПЕДИЧНОЇ РОБОТИ В ДОШКІЛЬНОМУ ВІЦІ	
1.1. Гра як провідний вид діяльності дітей дошкільного віку	8
1.2. Становлення мовлення у дітей дошкільного віку при нормо- типовому розвитку та при порушеннях	15
1.3. Система організації освітнього простору для дітей з порушенням мовлення у закладі дошкільної освіти	32
ВИСНОВКИ ДО ПЕРШОГО РОЗДІЛУ	38
РОЗДІЛ II. ОРГАНІЗАЦІЯ ЛОГОПЕДИЧНОЇ РОБОТИ З КОРЕКЦІЇ ЗВУКОВИМОВИ У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ	
2.1. Обґрунтування та розробка методики дослідження порушення звуковимови у дітей середнього дошкільного віку	40
2.2. Визначення сформованості стану мовлення у дітей дошкільного віку з фонетико-фонематичним недорозвитком мовлення.....	44
2.3. Організація роботи з розвитку звуковимови у дітей дошкільного віку з використанням ігрових форм як провідного виду діяльності	49
2.4. Проведення порівняльного аналізу експериментального дослідження з дітьми середнього дошкільного віку з фонетико- фонематичним недорозвитком мовлення	59

ВИСНОВКИ ДО ДРУГОГО РОЗДІЛУ	64
ВИСНОВКИ.....	66
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	70
ДОДАТКИ	79

ВСТУП

Актуальність. Вислів Сократа «Заговори – і я скажу, хто ти!» відображає всю важливість мовлення в житті людини. Людство не може існувати без мови, як унікального явища та засобу спілкування, пізнання та впливу. Повноцінний розвиток, навчання та успішна діяльність багато в чому залежить від комунікативних здібностей.

Мовленнєва функція не є вродженою, вона формується повільно та поступово, шляхом наслідування вимови звуків та слів. Чим раніше дорослі звернуть увагу на правильну вимову звуків дитини, тим швидше вона опанує фонетичну систему рідної мови. Порушення мовлення негативно впливають на формування особистості дитини в цілому, її психічний стан, викликають особливості емоційно-вольової сфери, можуть сприяти розвитку сором'язливості, замкнутості, нерішучості або прояви агресії та негативізму. Не варто очікувати самостійного зникнення недоліків мовлення у процесі росту та розвитку дитини. Невчасне звернення до спеціалістів може лише посприяти автоматизації помилок у вимові та перенесення їх у доросле життя.

Науково-теоретичний аналіз досліджень ігрової діяльності були предметом дослідження таких науковців, як О. Білан, А. Богуш, О. Гладченко, Н. Дикань, С. Довбня, К. Карасьова, І. Лавриненко, Н. Луцан, С. Нечай, Т. Піроженко, Н. Юрченко та багатьох інших. У них розкривається специфіка використання ігор у роботі з дітьми дошкільного віку.

Розробка теоретико-прикладних аспектів організації логопедичної роботи були предметом вивчення таких науковців, як О. Белова, Г. Блінова, Т. Берник, Н. Гаврилова, І. Галущенко, С. Конопляста, А. Кравченко, І. Мартиненко, О. Мартинчук, О. Мілевської, М. Савченко, Є. Соботович, В. Тарасун, В. Тищенко, Л. Трофименко, Л. Федорович, М. Шермет, Р. Юрова та багатьох інших.

Організація використання ігрових форм у процесі проведення логопедичної роботи з дітьми були предметом дослідження таких спеціалістів, як Г. Барищук, І. Безугла, І. Брушневська, Ю. Бугера, Т. Докучина, Л. Єременко, О. Ласточкіна, В. Литвиненко, Ю. Пінчук, Ю. Рібцун, Н. Савінова та інші.

Якісний та своєчасний розвиток звуковимови – важлива умова повноцінного мовленнєвого розвитку дошкільника. Кожен фахівець прагне вибрати ефективний та короткий шлях корекційної роботи, підбираючи нові методи та техніки. Основний компонент дошкільної освіти базується на активній ігровій діяльності в процесі опанування мови. Весь навчально-виховний процес має відбуватися на основі ігрової діяльності. У ході гри дошкільники мають можливість здійснювати конкретні дії, які зумовлюють мовленнєву активність, яка, в свою чергу, обумовлює подальший хід гри. Таким чином, застосування гри під час логопедичної корекції дозволяє досягти поставленої мети граючись. Ігрові прийоми спрямовані не лише на розвиток мовленнєвої компетенції, але й допомагають уникнути перенапруження та підвищують пізнавальну активність дитини.

Саме тому, ми вважаємо що **тема** «Використання ігрових прийомів під час корекції звуковимови у дітей дошкільного віку» є актуальною для дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Магістерське дослідження виконано відповідно до науково-дослідної теми кафедри логопедії та спеціальних методик факультету спеціальної освіти, психології і соціальної роботи Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка «Інноваційні технології в дослідженні і розвитку дітей з порушеннями інтелекту та мовлення в сучасних умовах становлення спеціальної та інклюзивної освіти».

Об'єкт дослідження: ігрова діяльність дітей дошкільного віку.

Предмет дослідження: особливості використання системи ігрових прийомів у логопедичній роботі з дітьми дошкільного віку.

Мета дослідження: дослідити ефективність використання різних видів ігрових прийомів як засобу корекції звукової сторони мовлення у дітей середнього дошкільного віку.

Завдання дослідження:

1. Проаналізувати теоретико-методологічні джерела формування звукової сторони мовлення в процесі ігрової діяльності.
2. Обґрунтувати та розробити методика дослідження порушень звуковимови дітей дошкільного віку.
3. Визначити ефективність використання системи ігрових прийомів у процесі проведення логопедичної роботи.
4. Організувати логопедичну роботу з використання ігрових форм як провідного виду діяльності.

Методи дослідження. Комплекс методів використаних у даній науковій роботі, включає аналіз та узагальнення наукової літератури та передового педагогічного досвіду, адаптована методика обстеження особливостей вимови фонем у дітей дошкільного віку, формувальний експеримент, якісний та кількісний аналіз отриманих даних.

Теоретичне значення роботи полягає у проведенні аналізу теоретико-методичних аспектів проблеми використання ігрових прийомів у логопедичній роботі з дітьми дошкільного віку; проаналізовано погляди науковців ігрової діяльності у контексті організації роботи з дітьми із загальним недорозвитком мовлення; визначено та обґрунтовано ефективність використання системи ігрових прийомів у процесі проведення логопедичної роботи.

Практичне значення отриманих результатів. Вчасна корекція та діагностика дає можливість ефективного логопедичного впливу на мовленнєвий розвиток дитини. Гра, в дошкільному віці, виступає необхідною

умовою всебічного розвитку особистості та інтелекту, це універсальна форма діяльності дитини цього віку, всередині якої відбуваються основні прогресивні зміни в психіці та особистості. Застосування різних ігрових прийомів будуть мати відповідний вплив на хід заняття та результативність логопедичної роботи. Виявлені особливості можуть бути використані фахівцями в галузі освіти, в роботі з батьками дітей з порушенням мовлення, оскільки потрібно не лише знати про мовленнєво-ігрову діяльність, але й орієнтуватися в особливостях застосування відповідно до мети корекційної роботи. Всі представлені матеріали можуть стати в нагоді під час корекції або діагностики дітей із порушенням мовленнєвого розвитку.

Дослідження проводилося на базі Озерненського ЦРД «Сонячний теремок» Житомирської області. У ньому взяло участь 8 дітей середнього дошкільного віку з фонетико-фонематичним недорозвитком мовлення.

Апробація результатів дослідження. Матеріали дослідження апробовані на науковій конференції студентів і магістрантів Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка у 2022 році. Результати роботи висвітлено у статті «Роль гри та ігрових прийомів в організації корекційного процесу звуковимови у дітей дошкільного віку» *Вісник Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Корекційної педагогіка і психологія: зб. наук. праць. Вип. 14.* Кам'янець-Подільський: Видавець Ковальчук О.В., 2023. С. 500-506.

Також апробація результатів дослідження проведена під час виступу на педагогічній нараді для працівників Озерненського центру розвитку дитини та під час круглого столу з вихователями логопедичних груп.

Структура дослідження. Випускна робота складається зі вступу, двох розділів, списку використаних джерел, який нараховує 85 найменувань.

ВИСНОВКИ

Теоретичний аналіз особливостей організації логопедичної роботи в дошкільному закладі дозволяє зробити висновки про те, що застосування ігрових прийомів в процесі корекційного впливу у дошкільному віці є найбільш дієвим та провідним методом роботи з корекції фонетичної складової мовлення, а саме постановки звуків, процес автоматизації та диференціації, розвиток фонематичних процесів.

Порушення фонетико-фонематичної сторони мовлення перешкоджають ефективності адаптації в дитячому колективі, успішності в навчанні, можуть викликати вторинні психічні нашкодження та порушення у формуванні особистості в цілому. Розлади мовлення викликають особливості емоційної та вольової сфер, можуть провокувати розвиток негативних якостей характеру, у вигляді сором'язливості або агресивності, замкнутості, дратівливості та різних форм негативізму.

Відповідно до першого поставленого завдання було проаналізовано теоретико-методологічні джерела формування звукової сторони мовлення в процесі ігрової діяльності. На основі отриманої інформації, було зроблено висновки, що процес вироблення складної для дитини мовленнєвої навички, вимагає від всіх учасників процесу значних зусиль, вміння організувати та вдало провести, завчасно підібрані методи. При нормо-типовому розвитку діти середнього дошкільного віку мають оволодіти достатньою мірою звуковою культурою мовлення. До основних причин порушення вимовної сторони мовлення варто віднести: порушення анатомічної будови артикуляційного апарату, порушення артикуляційної моторики, порушення фонематичних процесів, несприятливий вплив мовленнєвого оточення.

Правильно підібрані методи та форми роботи, які відповідають можливостям та потребам дітей обов'язково дадуть позитивний результат, в середньому дошкільному віці основним таким методом є гра.

Під час виконання другого поставленого завдання було обґрунтовано та адаптовано методику дослідження порушень звуковимови дітей дошкільного віку. Зробивши аналіз підходів та методик, нами була обрана найбільш розгорнута та адаптована для дітей дошкільного віку Картка стану розвитку мовлення дитини, розроблена Н. Гавриловою. Вона включає в себе шість критеріїв оцінки загального мовленнєвого стану, а саме: стан розвитку вимови звуків, особливості будови артикуляційного апарату, стан розвитку артикуляційної моторики, дихання, фонематичних процесів, кінетичного та кінестетичного праксису.

Обстеження проводилося двома зрізами, первинне, що дало можливість визначити рівень сформованості зазначених показників та контрольний – після проведення корекційного впливу із застосуванням ігрових прийомів, що дало змогу простежити динаміку змін. Обстеження мовлення відбувалося в цікавій для дітей формі, з використанням ігрових прийомів. Організація та проведення корекційного логопедичного впливу будувалася на основі отриманих даних, індивідуальних особливостей, стану сформованості мовлення.

Під час виконання третього завдання було на меті визначити ефективність використання системи ігрових прийомів у процесі проведення логопедичної роботи. Провівши експериментальне дослідження впливу застосування ігрових прийомів під час корекції звуковимови у дітей дошкільного віку було з'ясовано, що використання ігрових прийомів у логопедичній практиці, дозволяє забезпечити підвищення мотивації, психологічний комфорт, розвиток всіх психічних функцій, стимулювати у дітей бажання використовувати набутий досвід у повсякденному житті, на побутовому рівні.

Ігрова діяльність це складний та організований процес, який передбачає наявність: правил, мети, визначеного змісту, етап присвоєння ролей, створення образної ситуації, емоційне забарвлення. Ефективність

включення ігрових прийомів у процес логопедичної корекції для дітей дошкільного віку передбачає отримання позитивного емоційно задоволення, створення ситуації успіху. Також в роботі презентовано динаміку розвитку звукової сторони мовлення в процесі ігрової діяльності, шляхом проведення експериментальних досліджень ефективності використання ігрових прийомів під час логопедичної корекції у дітей середнього дошкільного віку.

Відповідно до четвертого поставленого завдання було організовано логопедичну роботу з використанням ігрових форм як провідного виду діяльності. Встановлено, що оптимальним є застосування всіх ігрових прийомів в дозованій та чітко окресленій формі. Для корекції визначених структурних компонентів мовлення варто підбирати та поєднувати елементи різних прийомів. Велику роль відіграє позитивне емоційне середовище, мотивація, спонукання та заохочення. Саме в таких вдало підібраних комбінаціях спостерігається позитивна динаміка. Завдяки використанню ігрових прийомів під час корекції звуковимови у дітей підвищується мотивація, спостерігається самоконтроль за мовленням, іноді навіть виправляють інших дітей та моделюють логопедичні ігри під часу ігор з однолітками. У дітей підвищується рівень фонетичного сприйняття, ізольованої вимови звуків. Значно підвищується рівень працездатності, мовленнєва активність, відкритість до спілкування, загальний емоційний стан.

Варто відмітити, що дітям подобаються заняття з логоритміки. Використання комп'ютерних технологій на тривалий час привертають увагу дітей, та спонукають до збільшення продуктивності в роботі. Використання іграшок, казкових героїв, муляжів, загалом маніпуляція з об'ємними предметами дуже подобається дошкільникам, тому часто в роботі поєднувалося використання мовленнєвого матеріалу з включенням предметно-маніпулятивної діяльності. Наприклад, діти не просто

«рухалися» по «звуковій доріжці», але під час цього використовували намистини, машинки, фішки тощо. Дидактичні ігри та вправи вимагають високого рівня уваги та працездатності. Тому ці прийоми ефективні, проте не так цікаві дітям, як руханки під музику чи гра з улюбленим героєм. Сюжетні та предметні малюнки важко сприймалися дітьми, їм не цікаво тривалий час дивитися на зображення і слухати дорослого, інформація засвоюється в повільному темпі, і як наслідок низький результат.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Авдимирець Т. Організація ігрової діяльності дітей з особливими потребам. *Вісник Інституту розвитку дитини (додаток):* методичні та практичні матеріали. Вип. 4. 2013. С. 13 - 15.
2. Барищук Г. С. Мова наших дітей. Виправлення порушень звуковимови у дітей. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2007. 64 с.
3. Безугла І. Розлади голосу та методи їх усунення. *Палітра педагога.* № 2. 2013. С. 20.
4. Берник Т. Л. Розвиток диференційованих форм логопедичної допомоги дітям з вадами мовлення в Україні (1945 – 2000): *Автореф. дис. канд. пед. наук.* Ін-т спец. педагогіки АПН України. Київ. 2006. 24 с.
5. Білан О. І. Програма розвитку дитини дошкільного віку «Українське дошкілля» / за заг. ред. О. В. Низковської. Тернопіль. Мандрівець. 2017. 256 с.
6. Блінова Г. Й. Альбом для обстеження мовлення у дитини: навчально-методичний посібник. Благовіст, 2001. 215 с.
7. Блінова Г. Й. Подолання мовленнєвих вад дітей. Київ. Благовіст, 2006. 288 с.
8. Богущ А. М., Луцан Н. І. Мовленнєво-ігрова діяльність дошкільників: мовленнєві ігри, ситуації, вправи. Київ. Слово, 2008. 256 с.
9. Богущ А. М. Мовленнєвий компонент дошкільної освіти. Харків. Ранок. 2013. 192 с.
10. Брушневська І. Механізми становлення мовлення дітей у ранньому віці. *Педагогічний часопис Волині.* № 4. 2018. С. 171-177.
11. Бугера Ю.Ю. Особливості використання дидактичних ігор в логопедичній роботі. *Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка:* збірник за підсумками звітної наукової

конференції викладачів, докторантів і аспірантів. Кам'янець-Подільський. Вип. 20. Т. 1. 2021. С. 82-83.

12. Бугера Ю.Ю. Особливості використання різних видів ігор у логопедичній роботі. *Від науки – до практики: науково-методичних альманах* / за заг. ред. проф. І.В. Татъянчикової. Слов'янськ. Вид-во Б.І. Маторіна, 2020. С. 39 – 43.

13. Вчимося говорити правильно в 2-х ч.: посібник для індивідуальних корекційних занять. Житомир. Волинь. 2016. 185 с.

14. Гаврилов О. В. Статистичні дані про організацію освітнього простору для дітей з особливими потребами в системі дошкільних та шкільних закладів. *Актуальні питання корекційної освіти (педагогічні науки)*: зб. наук. праць. Вип. 10. 2018. С. 26-42.

15. Гаврилова Н. С. Методика формування та стимуляція вимови фонем. *Актуальні питання корекційної освіти (педагогічні науки)*: зб. наук. праць. Вип. 13. 2019. С.18-36.

16. Гаврилова Н. С. Порухення фонетичного боку мовлення у дітей: Монографія. – Кам'янець-Подільський: ТОВ «Друк-Сервіс», 2011. 200 с.

17. Гаврилова Н.С. Постановка голосних звуків мовлення –о-, -у- у дітей. *Науково-методичний журнал «Логопедія»*. №4. 2013. С. 14-26.

18. Гаврилова Н. С. Система корекції порушень фонетичного боку мовлення. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 19 : Корекційна педагогіка та спеціальна психологія*: зб. наук. праць. Вип. 27. 2014. С. 37-44.

19. Галущенко В. І. Аспекти активізації корекційної роботи з розвитку психо-мовленнєвої та моторної сфери у дітей з дизартричними розладами. *Актуальні питання корекційної освіти (педагогічні науки)*: Вип. 5 (2). 2015. С. 54-63.

20. Гладченко О. М., Дикань Н. І. Усі розробки ігор та вправ. Харків. ВГ «Основа», 2010. 319 с.

21. Губеладзе І. ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ІГРОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДОШКІЛЬНИКІВ В ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ. *Видавництво НПУ імені М.П. Драгоманова*. 2012. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/705598/1/gybeladze.pdf>.

22. Данилюк О. До проблеми формування правильної звуковимови у дітей з фонетико-фонематичним недорозвитком у процесі вивчення української мови. *Педагогічний часопис Волині*. № 1 (4). 2017. С. 61-65.

23. Дарда С. М. Корекційні заняття з логопедії в ДНЗ: у 2 частинах. Частина 2. Тернопіль. Мандрівець, 2017. 200 с.

24. Діти з особливими освітніми потребами у загальноосвітньому просторі: навчально-методичний посібник /авт.: Н. Ярмола, Л. Коваль-Бардаш, Н. Компанець, Н. Квітка, А. Лапін. Київ. 2020. 208 с.

25. Довбня С. О. Гра як історико-педагогічний феномен. *Педагогічна освіта: теорія і практика*. Вип. 9. 2011. С. 245-249.

26. Докучина Т. О. Індивідуальний підхід до проведення дидактичних ігор з дітьми з особливими освітніми потребами. *Актуальні питання корекційної освіти (педагогічні науки)*: зб. наук. праць. Вип. 9(2). 2017. С. 56-64.

27. Долинський Б. Т. Використання ігрових вправ у логопедичній практиці. *Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського*. Одеса. № 1-2. 2012. С. 32.

28. Дьоміна І. Й. Розвиток мовлення дитини. Київ. Світич, 2009. 160 с.

29. Калмикова Л. О. Формування у дітей старшого дошкільного віку мовленнєвої діяльності: діагностико-розвивальний комплекс: навч.-метод. посіб. Київ. Слово, 2016 – 384 с.

30. Карасьова К. В. Ігровий простір дитини. Київ. Шкільний світ, 2011. 126 с.

31. Карасьова К. В. Розвиток комунікативних функцій дошкільників у процесі творчих ігор: *автореф. дис. канд. психол. наук: 19.00.07*. Київ. 2008. 19 с.
32. Карасьова К. В. Світ дитячої гри: навч.-метод. посіб. Київ. Шкільний світ, 2010. 128 с.
33. Король А. В. Мовленнєва картка з картинками: логопедичне обстеження рівня мовленнєвого розвитку дитини. Тернопіль. Мандрівець. 2018. 24 с.
34. Кравченко А. І., Мороз Л. В., Стахова Л. Л., Кравченко І. В. Корекція ринолалії у дітей за допомогою акупресури (точкового масажу). Суми. ФОП Цьома С. П., 2021. 57 с.
35. Кравченко І. В. Актуальні питання використання творчих ігрових прийомів у корекційно-логопедичній роботі з дошкільниками із загальним недорозвиненням мовлення. *Актуальні питання корекційної освіти (педагогічні науки)*: зб. наук. праць. Вип. 9 (1). 2017. С.122-130.
36. Краєвський Р. С. Порушення мови та їх усунення. Київ. Рад. шк., 1960. 143 с.
37. Лавриненко І. Корекційні казки, ігри, вправи. *Палітра педагога*. № 1. 2012. С.24-26.
38. Ласточкіна О. В., Єременко Л. П. Творчі ігри як засіб розвитку зв'язного мовлення старших дошкільників. *Сучасні проблеми логопедії та реабілітації*: матеріали VIII Всеукраїнської заочної науково-практичної конференції. Суми. ФОП Цьома С. П., 2019. С. 23-27.
39. Лепетченко М. В. Особливості й значення впливу казки на формування творчих проявів дітей дошкільного віку із порушеннями мовлення. *Актуальні питання корекційної освіти (педагогічні науки)*: зб. наук. праць. Вип. 2. 2011. С. 112-121.
40. Литвиненко В. А. Застосування театралізовано-ігрової діяльності у корекційно-педагогічній роботі з дошкільниками з ФФН. *Науковий часопис*

національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 19: Корекційна педагогіка та спеціальна психологія : зб. наук. праць. Вип. 18. 2011. С. 147-152.

41. Литвиненко В. А. Корекція фонетико-фонематичного недорозвинення мовлення дітей дошкільного віку засобами артпедагогіки: навч.-метод. посіб. Суми. ПП Кубраков С. Г., 2011. 144 с.

42. Литвиненко В. А. Організація корекційно-педагогічної роботи з дошкільниками із фонетико-фонематичним недорозвиненням мовлення засобами музичної діяльності. *Педагогічний альманах*: зб. наук. праць. Херсон : РІПО. Вип. 11.2011. С. 72-77.

43. Литвиненко В. А. Особливості становлення та розвитку мовлення дітей раннього та дошкільного віку. *Збірник наук. праць Кам'янець-Подільського національного університету ім. Івана Огієнка*. Кам'янець-Подільський: Аксіома. Вип. XV. Серія: соціально-педагогічна. 2010. С. 149-153.

44. Логопедія / за ред. М.К. Шеремет. Київ. Слово. 2010. 776 с.

45. Лопатіна Г. О. Становлення мовленнєвої особистості дітей дошкільного віку з порушеннями мовлення. *Науковий вісник ХДУ. Серія Психологічні науки*. № 4. 2019. С. 253 -259.

46. Мазур Н.В., Романенко В.М., Федорович Л.О. Конспекти логопедичних занять із навчання правильної вимови звуків [с], [с'], [з], [з'], [ц], [ц'], [дз], [дз'] дітей дошкільного віку. Запоріжжя. ТОВ «ЛПКС» ЛТД, 2008. 340 с.

47. Малярчук А. Я. Виправлення вад мовлення: звуки К, Г, Х, Г: навч. посіб. Київ. Літера ЛТД, 2019. 64 с.

48. Малярчук А. Я. Виправлення вад мовлення: звуки Л, Л': навч. посіб. Київ. Літера ЛТД, 2019. 88 с.

49. Малярчук А. Я. Виправлення вад мовлення: звуки Р, Р': навч. посіб. Київ. Літера ЛТД, 2019. 104 с.

50. Малярчук А. Я. Виправлення вад мовлення: свистячі звуки С, З, Ц, ДЗ: навч. посіб. Київ. Літера ЛТД, 2019. 104 с.
51. Малярчук А. Я. Виправлення вад мовлення: шиплячі звуки Щ, Ч, Ш, Ж: навч. посіб. Київ. Літера ЛТД, 2019. 128 с.
52. Мартиненко І. Методика формування комунікативних вмінь у дітей старшого дошкільного віку із загальним недорозвитком мовлення. *Логопедія*. №2. 2012. С. 29.
53. Мілевська О. П. Сутність поняття «логопедичної гімнастики»: сучасний погляд. *Актуальні питання корекційної освіти (педагогічні науки)*: зб. наук. праць. Вип. 10. 2018. С. 179-188.
54. Нечай С.П. Психолого-педагогічний аналіз аудіального сприймання світу дитиною в онтогенезі. *Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді*: Збірник наукових праць. Вип. 16. Книга 3. Кам'янець-Подільський. Видавець ПП Зволейко Д.Г., 2012. С. 3-14.
55. Організація освітнього простору у закладі дошкільної освіти і школі: проблеми і перспективи: зб. наукових праць в 2-х ч./за заг. ред.: О.О. Максимової, М.А. Федорової. Житомир. ФОП Левковець, 2020. Ч. 2. 239с.
56. Пінчук Ю. В. Організаційні засади логопедичної допомоги у мережі спеціальних дошкільних закладів для дітей з тяжкими порушеннями мовлення. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 19: Корекційна педагогіка та спеціальна психологія*. Вип. 27. 2014. С. 165-170.
57. Пінчук Ю. В. Основи методики виховання правильної вимови звука при дислалії. *Педагогіка та методики*: спеціальний збірник наукових праць. Київ. Вип. 7. 2000. С. 43-49.
58. Піроженко Т.О. Ігрова діяльність дошкільника: молодший дошкільний вік. Київ. Генеза. 2016. 88 с.

59. Психологія мовлення і психолінгвістика: навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів / за заг. ред. Л.О.Калмикової. Київ. Фенікс. 2008. 245 с.

60. Рібцун Ю. В. Віршики, картинки, звуки для забави і науки. Альбом для логопедичних ігор-занять з дітьми 3-6 років. – Х.: Видавнича група «ОСНОВА», 2013. – 176 с.: іл. – (Серія «Логопеду-ДНЗ»).

61. Рібцун Ю. Гра як засіб мовленнєвого розвитку молодших дошкільників із ЗНМ. *Теорія і практика сучасної логопедії*. Київ. Актуальна освіта. 2004. С. 150-165.

62. Рібцун Ю. В. Дошкільні логопедичні пункти: актуальні проблеми сьогодення. *Проблеми та перспективи формування інноваційної системи освіти в ХХ столітті*: матер. Міжнар. наук.-практ. конф. Львів. 2012. С. 63–65.

63. Рібцун Ю. В. Корекційна робота з розвитку мовлення дітей п'ятого року життя із фонетико-фонематичним недорозвитком мовлення: програмно-методичний комплекс. Київ. 2012. 258 с.

64. Рібцун Ю. В. Характеристика фонетико-фонематичної складової мовлення дітей п'ятого року життя із ФФНМ. *Український логопедичний вісник*: зб. наук. пр. Вип. 2. 2011. С. 36–53.

65. Рібцун Ю. В. Я учуся розмовляти: навч.-метод. комплект: навч.-метод. посібник з розвитку мовлення дошкільників 3-6 років. Київ. Генеза. 2019. 224с.

66. Савінова Н. В. Коригування мовлення дітей старшого дошкільного віку в ігровій діяльності: *автореф. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук.: спец. 13.00.02 «Теорія і методика навчання»*. Одеса, 2005. 247 с.

67. Савченко М. А. Методика виправлення вад вимови фонем у дітей. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2014. 160 с.

68. Савчин М. В., Василенко Л. П. Вікова психологія: навчальний посібник. Київ. Академвидав. 2005. 360 с.

69. Сак Т. В. Особлива дитина: Від народження до 6 років: Поради батькам. Київ. Літера ЛТД, 2008. 144 с.
70. Сергєєнкова О. П., Столярчук О. А., Коханова О. П., Пасека О. В. Вікова психологія. Навч. посіб. Київ. Центр учбової літератури, 2012. 376 с.
71. Соботович Є. Ф. Концепції стандарту спеціальної освіти дітей дошкільного віку з порушенням мовленнєвого розвитку. *Дефектологія*. № 1. 2002. С. 2-7.
72. Соботович Є. Ф. Нормативні показники мовленнєвого розвитку (в його фонетико-фонематичній ланці) дітей дошкільного віку. *Дефектологія*. – № 3. 2002. С. 2-4.
73. Стахова Л. Л., Коротка О.І. Використання наочно-ігрових засобів на етапі автоматизації звуків у дітей старшого дошкільного віку. *Сучасні проблеми логопедії та реабілітації*. 2016. С. 132-136.
74. Стахова Л. Л., Цибуля Н. М. Логопедична допомога в дошкільному навчальному закладі. *Сучасні проблеми логопедії та реабілітації*. 2017. С. 164-166.
75. Спеціальна педагогіка: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / за ред. Мартинчук О.В. , Маруненко І.М. , Луцько К.В. та ін. Київ: Київський ун-т імені Бориса Грінченка, 2017. 364 с.
76. Тарасун В. В. Основи теорії і практики логодидактики: підручник для вищих навчальних закладів. Київ. Каравела. 2017. 316 с.
77. Тарасун В. В. Стерта форма дизартрії: діагностика та особливості логопедичної роботи. *Дефектологія*. №4. 1997. С. 66-84.
78. Тристапшон Т. Г. Дидактичні та сюжетно-рольові ігри. 7 рік життя. Харків. ВГ «Основа», 2007. 112 с.
79. Трофименко Л. Особистісно-орієнтоване навчання дітей з порушеннями мовлення. *Освіта осіб з особливими потребами: шляхи розбудови*: зб. наук. праць. Кіровоград. Імекс-ЛТД. Вип. 5. 2014. С. 82-89.

80. Федорович Л. О. Формування правильної вимови у дітей дошкільного та молодшого шкільного віку. Методичні рекомендації та дидактичний матеріал для логопедів шкіл і дитячих садків, учителів і вихователів загальноосвітніх і спеціальних освітніх закладів та батьків. Кременчук. Християнська зоря. 2011. 348 с.

81. Шевцова О. А. Цікава грамати́ка. Розробки занять для дітей старшого дошкільного віку. Харків. Вид. група «Основа», 2009. 192 с.

82. Шукшина Л. М. Допомога дітям з мовленнєвими потребами. Київ. Шкільний світ. 2012. 128 с.

83. Юрченко Н. Ф. Ігрова діяльність старших дошкільників. Харків. Основа. 2012. 304 с.

84. Bergen D. Readings from. Play as a Medium for Learning and Development. Association for Childhood Education International, Olney. 1998. 144 p.

85. Garvey C. Play. Cambridge. 1977. 113 p.